

ТРАНСЛІТЕРАЦІЯ ПРІЗВИЩ УКРАЇНСЬКИХ АВТОРІВ У БАГАТОМОВНИХ КАТАЛОГАХ БІБЛІОТЕКИ

Уляна Красник

молодший науковий співробітник Відділення «Наукова каталогізація фондів та організація системи каталогів» Інституту сучасних інформаційно-бібліотечних технологій ЛННБ України ім. В. Стефаніка

Проаналізовано чинні в Україні системи транслітерації. Розглянуто проблеми транслітерації українських власних імен і прізвищ латинськими літерами, специфіку застосування транслітерації в багатомовних каталогах бібліотеки.

Ключові слова: *транслітерація, бібліотечні каталоги, власне ім'я та прізвище.*

The article analyzes the applicable in Ukraine system of transliteration. The problems of transliteration of Ukrainian proper names and surnames in Latin letters, the use of transliteration in multilingual catalogs of libraries.

Keywords: *transliteration, library catalogs, full name.*

Проанализированы действующие в Украине системы транслитерации. Рассмотрены проблемы транслитерации украинских имен и фамилий латинскими буквами, специфика применения транслитерации в многоязычных каталогах библиотеки.

Ключевые слова: *транслитерация, библиотечные каталоги, имя и фамилия.*

Практика бібліографічних пошуків свідчить, що значна кількість запитів пов'язана з пошуком за прізвищами. Оскільки сьогодні зникають різноманітні умовності та обмеження в доступі до

інформаційних ресурсів бібліотек, важливо забезпечити доступ до цих ресурсів усім користувачам. Актуальність і значущість цієї проблеми визначається тим, що сьогодні, коли Україна здобула міжнародне визнання і налагоджує всебічні відносини в різних галузях з багатьма країнами світу, потреба в неспотвореній передачі її ономастики й топоніміки набуває особливого значення. Насамперед ідеться про транслітерацію власних імен та географічних назв.

Кожну власну назву, написану латиничною графікою, прийнято писати однаково всіма мовами, що їх обслуговує латиниця, незалежно від правил читання. Так істотно простіше розпізнати (ідентифікувати) власні назви об'єктів, фізичних і юридичних осіб. Отже, українські назви також стануть міжнародними, якщо їх подати латиницею. Причому передається лише оригінальне звучання назви, а його смисловий зміст не береться до уваги. Для цього використовують транслітераційний переклад, який максимально точно зберігає фонетичний зміст власної назви в іншій мові. Абсолютно точна транслітерація з однієї мови іншою по суті не можлива, оскільки кожна мова має свій специфічний набір фонем (звуків), якими користується. У переважній більшості вони не збігаються, тому виникає проблема транслітераційного перекладу. Так, при транслітерації з української мови проблематично відобразити м'який знак, апостроф [4].

Актуальність проблем транслітерації української мови латиницею зумовлена передусім тим, що в Україні поки що відсутній єдиний державний стандарт у цій галузі. Безперечно, не може бути ідеальних правил міжмовної транслітерації, оскільки звуковий склад мов дуже різноманітний, існують не тільки прямі, а й опосередковані іншими мовами запозичення і, нарешті, крім логічно вмотивованих і лінгвістично правильних рекомендацій фахівців, існує мовна традиція, вплив якої на мовну практику має не менше значення. Загальні принципи і конкретні правила міжмовної транслітерації мають постійно розвиватись і вдосконалюватись. Для української мови це питання є особливо актуальним ще й з огляду на її недержавний у недалекому минулому статус. Немає сумніву в тому, що жоден народ не погодиться,

щоб його власні назви та імена передавалися іноземними мовами через будь-яку мову-посередник. Вимога передавати наші власні назви іншими мовами в транскрипції поставлена і в законі про мови в Україні. Та, незважаючи на це, в книгарнях України і досі можна побачити різні путівники, атласи, словники і книги, в яких власні назви та імена авторів транскрибуються не в українській вимові. Історично склалося так, що українські імена та географічні назви транскрибувалися згідно з правилами російської, німецької, польської, чеської мов.

На початку XIX ст. переважна частина українських земель (Лівобережна, Слобідська, Правобережна та Південна Україна) входила до складу Російської імперії, на території якої того часу використовували систему транслітерації, яку створило російське поштово-телеграфне відомство. У 1911 р. Міжнародне географічне товариство створило свою систему транслітерації географічних назв. На західноукраїнських землях, що перебували тривалий час у складі Австро-Угорщини та Польщі, всі офіційні записи робили, відповідно, польською та німецькою мовами. Вихідці з цих земель продовжували в еміграції використовувати звичну для них форму запису. Характерною ознакою цієї системи транслітерації є використання літер **c**, **w**, **j**, буквосполучень **cz** та **sz**, наприклад: Wira Wowk, Roman Smal-Stocki, Wasyl Jaszczun [12, с. 543]. Після об'єднання українських земель у складі УРСР ніколи не надавали особливої уваги тому, що часто й географічну назву, й індивідуальні імена відтворювали не з оригіналу, а з мови-посередника, наприклад: Odessa (Одеса), Lvov (Львів), Rovno (Рівне), Kiev (Київ), Sidorenko (Сидоренко), Yarinich (Яринич). Тому українська мова постійно отримує неправильні латиничні відповідники (г-g; r-g; и-i; i-i; x-h).

На території радянської України широко використовували такі дві системи транслітерації: Зовнішньоторгу та Всесоюзного комітету стандартизації (ОСТ 8483, 16.X.1935 р.), які за основу взяли транслітерацію Міжнародного географічного товариства. З відродженням Української держави, розширенням її зовнішньополітичної діяльності, зростанням національної свідомості народу стає все очевиднішою недоречність таких форм запису. Отже, можна виділити три основні типи запису кириличної транслітерації на

англомовну. Перший — опосередкований, коли переклад здійснюється за допомогою мови-посередника (російська, польська). Це переважно географічні топоніми: Lvov, Kiev. Другий тип — згідно з правилами Бібліотеки Конгресу США: Shevchenko, Taras. Третій тип є комбінацією перших двох. Він переважно зафіксований у документах осіб українського походження, які проживають за кордоном, наприклад: Shewchenko, Taras; Wowk, Wira [1]. Транслітерація (транс і лат. *litera* — буква) — це механічна передача тексту й окремих слів, які записані однією графічною системою, засобами іншої графічної системи. Транскрипція — це запис фонетичного звучання мови. Транслітерація відрізняється від транскрипції тим, що точно фонетично або фонологічно передає звуки. Транслітерація має деякі переваги над транскрипцією. Це: міжнародність, однозначність, зворотність (при потребі слово можна перекласти у зворотному напрямі, повертаючись до оригіналу), регульованість простими правилами, які не потребують знання іноземних мов.

Міжнародність транслітерації забезпечує те, що вона не орієнтується на якийсь конкретний національний алфавіт.

Проблеми транслітерації українських власних імен і назв досліджували такі відомі українські мовознавці: С. Головатий, І. Вихованець, Б. Ажнюк, М. Кочерган, О. Пономарів, Л. Масенко, О. Тараненко. Ономастичний нігілізм радянської доби був наслідком нищення національної свідомості, унікальності національної культури.

Поява прізвища свого часу була зумовлена потребами розвитку суспільства, прізвище зберігає в собі інформацію для нащадків про економічне, політичне і культурне життя предків. Прізвище додається до особового імені й імені по батькові та служить основним засобом ідентифікації особи. Національну належність прізвища визначаємо не за його походженням, а за національністю носія. Українським визнаємо кожне прізвище, носієм якого є особа української національності [7].

Важливо зберегти правильність написання прізвища та імені автора як кириличними, так і латиничними літерами. Це ускладнюється фактом, що в основній латиниці лише 26 літер, а в кирилиці значно більше (наприклад, в українській — 33), а також тим, що застосовуємо додатково літери з діакритиками і літеросполуки.

Сьогодні в Україні чинні кілька систем транслітерації. Так званий паспортний стандарт, який прийняв Кабінет Міністрів України (2010 р.), застосовується для закордонних та дипломатичних паспортів. Натомість для транслітерації українських географічних назв у міжнародній практиці застосовується спрощений варіант стандарту УКППТ, який прийняла Українська комісія з питань правничої термінології у 1996 р. Транслітерація є односторонньою: багато українських слів записуються цим стандартом однаково (наприклад, «дій» і «дії»). Апостроф і м'який знак не відтворюються. Використовуються лише прості латиничні символи (максимальна комп'ютерна сумісність). Система транслітерації УКППТ застосовується для транслітерації українських назв географічних об'єктів. Це єдиний стандарт транслітерації, який (у спрощеному варіанті) передбачає спрощення подвоєння деяких приголосних (наприклад, Zaporizhzhia — Zaporizhia).

Згідно з цим стандартом, транслітерація також є односторонньою. У точному варіанті м'який знак та апостроф записуються апострофом, у спрощеному — апостроф не відтворюється, але вживається для запису м'якого знака в деяких позиціях. Транслітерація, згідно з цим стандартом, має максимальну комп'ютерну сумісність.

Система BGN/PCGN є серією стандартів транслітерації, затверджених Палатою Сполучених Штатів з географічних назв (BGN) та Постійним комітетом з географічних назв Великобританії (PCGN). Метод запису української абетки востаннє переглядали у 1965 році.

Цей стандарт орієнтований на інтуїтивну вимову носіями англійської мови. Його використовують в ООН, це один з найпоширеніших стандартів транслітерації української мови.

Його особливістю є використання символу · (середня точка) для уникнення двозначності у рідкісних випадках (наприклад, зграя = z·hraya). Проте цілком зворотним він не є через однаковий запис букв **и** та **й**. Незважаючи на простоту і зрозумілість цього стандарту, в Україні його затверджено не було.

Окрім офіційно використовуваних транслітераційних систем, існує декілька неофіційних. У 2000 р. вийшов «Korotkij Pravopys» Івана Лучука, в якому він докладно описав український латинський правопис. За основу абетки було взято проект Йосифа Іречека

із заміною **ch** на **x**, а також безвинятковим уживанням пом'якшених приголосних (наприклад, цього — *čoho*, ховається — *chovajet'sa*). Цей правопис регулярно використовує часопис «І». Наступну спробу здійснив Сергій Мельник наприкінці 2000-х років. Він створив інтернет-проект із промоції української латинки з заміною чеської **ř** на словацьку **í**, а також комбінації **ий** на літеру **ý** (наприклад, зелений — *zelený*, Київ — *Kýiv*, чия — *čya*, мийка — *myka*). Проект Максима Лагоди також має в основі абетку **Й**. Іречека, але з додатковими літерами **í** (позначає роздільну вимову **i** після голосної: авіабаза — *aviábaza*), **ý** (позначає комбінацію **ий**: державний — *deržavný*) та **w** (позначає комбінацію **вв**: вважаю — *važaju*). Крім того, передбачено безвиняткове вживання пом'якшених приголосних (цього — *čoho*), а в тих випадках, коли йотована літера стоїть після букви, що не має пом'якшувального відповідника, пом'якшення виконує **i**: свята — *sviata*, обличчя — *oblyščia*. Існує також спрощений варіант латинки на основі гаєвиці, який є відносно популярний в інтернетному середовищі. Його особливістю є наявність лише трьох нестандартних літер — **č, š i ž**. Пом'якшення позначає **j**, а йотовані в усіх позиціях мають однаковий вигляд — **je, ji, ju** чи **ja** відповідно. Кириличну **x** позначає латинська **x**. Ця система має дві виразні переваги порівняно з іншими: її потребам повністю відповідають розкладки клавіатури для хорватської, чеської, словацької, боснійської, словенської, литовської та латвійської мов (тоді як інші системи передбачають застосування різних розкладок); крім того, у випадку відсутності необхідної розкладки чи неприйнятності спеціальних символів усі нестандартні літери можна замінити комбінаціями **ch, sh, zh** (у такому разі слід розділяти комбінацію **zg** апострофом (**z'h**) або літерою **g** (**zgh**). Свою систему транслітерації запропонував також український поет Назар Гончар.

Розгляньмо докладніше офіційну, так звану паспортну систему транслітерації, яку прийняв 27 січня 2010 р. Кабінет Міністрів України.

Таблиця транслітерації українського алфавіту латиницею

Український алфавіт	Латиниця	Позиція у слові	Приклади написання	
			українською мовою	латиницею
Аа	Aa		Алушта Андрій	Alushta Andrii
Бб	Bb		Борщагівка Борисенко	Borshchahivka Borysenko
Вв	Vv		Вінниця Володимир	Vinnytsia Volodymyr
Гг	Hh		Гадяч Богдан Згурський	Hadiach Bohdan Zghurskyi
Ґґ	Gg		Ґалаган Ґоргани	Galagan Gorgany
Дд	Dd		Донецьк Дмитро	Donetsk Dmytro
Ее	Ee		Рівне Олег Есмань	Rivne Oleh Esman
Єє	Ye ie	на початку слова в інших позиціях	Єнакієве Ґавич Короп'є	Yenakiiève Haivych Koropie
Жж	Zh zh		Житомир Жанна Жежелів	Zhytomyr Zhanna Zhezheliv
Зз	Zz		Закарпаття Казимирчук	Zakarpattia Kazymyrchuk
Ии	Yu		Медвин Михайленко	Medvyn Mykhailenko
Іі	Ii		Іванків Іващенко	Ivankiv Ivashchenko
Її	Yi i	на початку слова в інших позиціях	Їжакевич Кадіївка Мар'їне	Yizhakevych Kadyivka Marine
Йй	Y i	на початку слова в інших позиціях	Йосипівка Стрий Олексій	Yosypivka Stryi Oleksii

Український алфавіт	Латиниця	Позиція у слові	Приклади написання	
			українською мовою	латиницею
Кк	Kk		Київ Коваленко	Kyiv Kovalenko
Лл	Ll		Лебедин Леонід	Lebedyn Leonid
Мм	Mm		Миколаїв Маринич	Mykolaiv Marynych
Нн	Nn		Ніжин Наталія	Nizhyn Nataliia
Оо	Oo		Одеса Онищенко	Odesa Onyshchenko
Пп	Pp		Полтава Петро	Poltava Petro
Рр	Rr		Решетилівка Рибчинський	Reshetylivka Rybychynskyyi
Сс	Ss		Суми Соломія	Sumy Solomiia
Тт	Tt		Тернопіль Троць	Ternopil Trots
Уу	Uu		Ужгород Уляна	Uzhhorod Uliana
Фф	Ff		Фастів Філіпчук	Fastiv Filipchuk
Хх	Kh kh		Харків Христина	Kharkiv Khrystyna
Цц	Ts ts		Біла Церква Стеценко	Bila Tserkva Stetsenko
Чч	Ch ch		Чернівці Шевченко	Chernivtsi Shevchenko
Шш	Sh sh		Шостка Кишеньки	Shostka Kyshenky
Щщ	Shch shch		Щербухи Гоща Гарашенко	Shcherbukhy Hoshcha Harashchenko
Юю	Yu iu	на початку слова в інших позиціях	Юрій Корюківка	Yurii Koriukivka

Український алфавіт	Латиниця	Позиція у слові	Приклади написання	
			українською мовою	латиницею
Яя	Ya ia	на початку слова в інших позиціях	Яготин Ярошенко Костянтин Знам'янка Феодосія	Yahotyn Yaroshenko Kostiantyn Znamianka Feodosiia

Примітки:

1. Буквосполучення **зг** відтворюється латиницею як **zgh** (наприклад, Згорани — Zghorany, Розгон — Rozghon), на відміну від **zh** — відповідника української літери **ж**.

2. М'який знак і апостроф латиницею не відтворюються.

3. Транслітерація прізвищ та імен осіб і географічних назв здійснюється шляхом відтворення кожної літери латиницею.

Переваги нової системи транслітерації в тому, що вперше чітко відрізняється передача українських букв **г** і **ґ** латиницею. Наприклад, у прізвищі Гнатишин першу літеру **Г** транслітеруємо через латинську **H** (Hnatyshyn), а в прізвищі Гонгадзе транслітеруємо літеру **Г**, використовуючи відповідну літеру **G** (Gongadze). Доволі велика розбіжність у транслітерації закінчень українських прізвищ (-ський, -цький). Згідно з новими правилами транслітерації, старі варіанти написання **-skii**, **-sky**, **-skij**, **-skj** уніфікуються і подаються як **-skyi** та **-tskyi**. Наприклад:

Нечуй-Левицький — Nechui-Levytskyi.

Подвоєння та подовження літер при транслітерації зберігається: Hanna, Vynnychenko.

Перевага нової таблиці транслітерації над тими, що були раніше, у тому, що тепер географічні назви зберігають своє українське звучання: Одеса — Odesa (а не Odessa, як було прийнято донині), Львів — Lviv (а не Lvov). Адже таблиці транслітерації, які були чинними до 2010 р., переважно пропонували транслітерацію з мови-посередника.

Багато суперечок викликає транслітерація букв **я**, **ю**, **є**, **ї** — як на початку, так і в середині слова. Згідно з чинною таблицею, транслітерація імен та прізвищ, які містять зазначені літери на початку та в середині слова, матимуть вигляд:

Ярина — Yaryna
Пряшко — Priashko
Юрій — Yurii
Лазюк — Laziuk
Євген — Yevhen
Караваєв — Karavaiev
Ївга — Yivha
Караїменко — Karaimenko.

Транслітерація імен та прізвищ, які містять літеру **й**, що стоїть першою, матиме такий вигляд: Йовенко — Yovenko, Йосип — Yosyp та Майя — Maïia, Майоров — Maiorov, якщо літера **й** у середині слова.

Однією з умов транслітерації є так звана умова зворотності — при зворотній транслітерації ми повинні отримати те саме написання імені:

Іван — Ivan — Іван.
Проте на практиці це часто неможливо, наприклад:
Раїса — Raisa — Раїса/Раїса
Заїка — Zaïka — Заїка/Заїка.

Можливо, варто деталізувати правила транслітерації для різних позицій вживання **я**, **ю**, **є**, **ї**, **й**. Наприклад: Андрієвська — Andriïevska — Andrijevaska. У позиціях після голосного варто вживати не **-iïe**, а **-ije**. У цьому випадку при зворотній транслітерації можливі два варіанти, тому в подібних випадках виникатимуть розбіжності.

Проблемними є прізвища, які містять апостроф і м'який знак. У цих випадках зворотна транслітерація практично неможлива. Наприклад, Gudz — це Гудз чи Гудзь? У багатьох українських іменах і прізвищах без передавання пом'якшення правильна зворотна транслітерація неможлива. Наприклад:

Федьо — Fedo
Коць — Kots
Равський — Ravskiyi.

Було б правильним відтворювати пом'якшення в іменах та прізвищах:

Куньч — Kun'ch

Коць — Kots'

Федьо — Fed'o.

Отже, більшість кириличних букв відтворюється латинкою чітко згідно з таблицею транслітерації, проте залишається невелика група голосних та приголосних, які не можуть мати однакове написання. Для вирішення цієї проблеми необхідно деталізувати правила транслітерації для різних позицій вживання проблемних букв та літеросполучень української абетки.

На практиці транслітерація імен графічно відрізняється навіть за умови загальної алфавітної основи. Написання різними слов'янськими мовами одного й того ж імені відрізнятиметься, тому після транслітерації написання знову ж таки буде різним і в алфавітному каталозі пошук імені автора документів призведе до втрати частини інформації. Така проблема не виникає у бібліотеках країн, які послуговуються у письмі латиницею. У них прийнято дотримуватись національно-орфографічного принципу, тобто зберігати орфографію тієї мови, яка для носіїв цих імен є рідною.

В умовах багатомовних каталогів проблематично розставити фонетично правильно написані імена кириличних авторів перекладних видань. Так, твори Т. Шевченка, видані англійською мовою, будуть розміщені в алфавітному каталозі згідно з написанням імені автора: Shevchenko, Taras. Твори, перекладені німецькою, польською, французькою мовами, відповідно, міститимуться в алфавітному каталозі згідно з написанням імені автора: Schewtschenko, Taras; Szewczenko, Taras; Chevtchenko, Taras. Для вирішення цієї проблеми працівники ЛННБ України ім. В. Стефаника прийняли рішення формувати заголовок АФ «ім'я особи» згідно з чинною Таблицею транслітерації (постанова КМУ № 55 від 27.01.2010 р.), а всі інші варіанти написання імені автора подавати в блоці полів «див.». Наприклад:

1001 L \$\$aShevchenko, Taras, \$\$d1814-1861

4001 L \$\$aSevcenko, Taras

4001 L \$\$aŠevčenko, Taras

4001 L \$\$\$Schewtschenko, Taras

4001 L \$\$\$Sheŭčhenka, Taras

4001 L \$\$aSewczenko, Taras

- 4001 L \$\$aSzewczenko, Taras
- 4001 L \$\$aChewtchenko, Taras
- 4001 L \$\$aShevchenko-Hrushivskiy, Taras
- 4001 L \$\$aSchevtshenko, Taras
- 4001 L \$\$Sěvčēnka, Tarasas.

Було вирішено також формувати додаткове поле блоку посилаць «див.» при створенні АФ «ім'я особи» для імен і прізвищ авторів, праці яких вийшли друком однією або кількома слов'янськими мовами. Додаткове поле становить ще одну додаткову точку доступу — транслітероване латиницею ім'я та прізвище автора. Наприклад:

- 1001 L \$\$aЗаюков, Іван Вікторович, \$\$d1979-
- 4001 L \$\$aЗаюков, І. В.
- 4001 L \$\$aЗаюков, Іван
- 4001 L \$\$aЗаюков, Іван Вікторович
- 4001 L \$\$aZaiukov, Ivan Viktorovich.

Отже, у випадку, коли твори автора перекладені кількома мовами, формується уніфікований заголовок для імені автора у транслітерованій формі. У випадку, коли твори автора представлені однією зі слов'янських мов, формується додаткове поле для транслітерованого латиницею імені автора. Тільки так можна зібрати всі бібліографічні записи в одному місці алфавітного каталогу. Це дозволяє користувачам отримати максимально повну інформацію про автора та всі його публікації, наявні у фондах нашої бібліотеки.

У бібліотечних каталогах, безперечно, потрібно використовувати єдиний стандарт транслітерації українських імен і прізвищ латинкою. Необхідно внести відповідні доповнення до закону про мови щодо системи української транслітерації, згідно з якими ця система повинна бути єдиним способом передачі українських власних імен і назв літерами латинської абетки.

1. *Ажнюк Б. М.* Принципи відтворення українських власних назв іноземними мовами та їх реалізація на персональному комп'ютері / *Б. М. Ажнюк, Л. М. Хрусталенко* // Відтворення українських власних назв (антропонімів і топонімів) іноземними мовами : Міжнар. наук. конф. : доп. та повідомл., Київ, 7-8 груд. 1993 р. — Київ, 1995. — С. 81-85.

2. *Бурячок А. А.* Українсько-російський транслітерований словник власних імен і найпоширеніших прізвищ / *Андрій Андрійович Бурячок.* — Київ : Просвіта, 2001. — 166 с.
3. *Грицеляк В. П.* Довідник транслітерації іноземних власних назв українською мовою : для журналістів, географів та картографів, туристів тощо / *Володимир Петрович Грицеляк.* — Львів : НВФ «Карти і Атласи», 2009. — 55 с.
4. ДСТУ 2009. Транслітерування українських текстів з кирилиці на латиницю (проект, перша редакція). — 2009. — Режим доступу до електронної версії документа: http://tc.terminology.lp.edu.ua/TK_translit.htm
5. *Дяков А. С.* Латинська транслітерація як складова частина українського правопису / *А. С. Дяков, Т. Р. Кияк* // Відтворення українських власних назв (антропонімів і топонімів) іноземними мовами : Міжнар. наук. конф. : доп. та повідомл., Київ, 7-8 груд. 1993 р. — Київ, 1995. — С. 30-47.
6. *Ментинська І.* Транслітерація власних назв як лінгвістичний ідентифікатор / *І. Ментинська* // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. — 2010. — № 676. — С. 45-48.
7. Про впорядкування транслітерації українського алфавіту латиницею / Постанова КМУ від 27 січня 2010 р. — Режим доступу до електронного документа: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/55-2010-p>
8. Проблеми транслітерації української абетки на комп'ютерах / *Ю. Блонарович, А. Костенко, В. Костирко, І. Кульчицький* // Відтворення українських власних назв (антропонімів і топонімів) іноземними мовами : Міжнар. наук. конф. : доп. та повідомл., Київ, 7-8 груд. 1993 р. — Київ, 1995. — С. 85-97.
9. *Редько Ю.* Словник сучасних українських прізвищ : у двох томах / *Юліян Редько* ; Наукове товариство ім. Шевченка. — Львів : [б. в.], 2007. — 1438 с.
10. *Рицар Б.* Транслітерування українських текстів з кирилиці в латиницю / *Рицар Б., Рожанківський Р., Микульчик Р.* // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Сер.: Проблеми української термінології. — 2008. — № 620. — С. 55-61.
11. Словник прізвищ: практичний словозмінно-орфографічний (на матеріалі Чернівеччини) : 30000 прізвищ / гол. ред. *К. М. Лук'янюк.* — Чернівці : Букрек, 2002. — 423 с.
12. *Шекера П. І.* Прізвища українських авторів у багатомовних бібліотечних каталогах : проблеми транслітерації / *П. І. Шекера* // Наукові праці Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського. — Київ, 2004. — Вип. 13. — С. 541-555.